

Én komolyan vettem a családi „vállalkozást”

*Kutas Emilné Podmaniczky Mártával
beszélget Sári Katalin*

Milyen rokonságban vagytok báró Podmaniczky Friggyessel?

• Apai nagyapám testvérbátyja volt. Édesapám – báró Podmaniczky Pál – másfél éves volt, amikor édesapja meghalt és Frigyes bácsi apjaként gondoskodott róla. Ő legényember volt, így nem volt gyermeke. Annyit tudtunk Frigyes bácsiról, hogy édesapám gyermekkorában minden vasárnap ott volt nála, együtt sétáltak a városban – a Belvárosban – és elmondta édesapámnak terveit.

Édesapám nagyon nehéz körülmények között nőtt fel, mert nagyapám elvesztette egész vagyonát – koronauralmi igazgató volt Óbudán –, és mivel nagyanyám csak 4-5 évig volt a felesége, nagyapám halála után nem kapott egy fillért se. Ezért nagyon nehezen éltek. Édesapám nem járhatta végig a gimnáziumot, hanem beállt nyomdába dolgozni, majd elkezdett nyelveket tanulni, és sokat fordított (például hollandból fordított verseket, s ezt ki is adták később); de nem volt szabad megmondania Frigyes bácsinak, hogy milyen nehéz körülmények között élnek. Amikor aztán 18 éves lett, elhatározta, hogy evangélikus teológus lesz, így elment Pozsonyba tanulni. Valószínű, hogy nagybátyja segítségével jutott be a pozsonyi teológiára. Elvégezte a pozsonyi teológiát. Rettentően lelkesedett választott hivatásáért, és szívvel-lélekkel csinálta. Az ifjúságot akarta nevelni. Négy évnyi tanulás után még egy évre kiment Rostockba tanulni, s amikor onnan visszatért, 1907-ben meghalt Podmaniczky Frigyes.

Édesapám 1885-ben született, és 22 éves lehetett, amikor elvégezte a tanulmányait. Egy év múlva már a Teológiai Főiskolán tanított. De ez nem sokáig tartott, mert Galántától 7 km-nyire – Felsőszelire – került lelkésznek, ahol nagyon szeretett lenni és őt is szerették. Itt elhatározta, hogy megházasodik. Rettentően vallásos ember volt és ezt is az Istenre bízta.

Kit talált magának feleségül?

• Akkor már levelezett későbbi anyai nagyanyámmal – Szász Károly református püspök lányával –, aki írogatott, és sokat fordított is. Nagyanyám kapcsolatba került a németországi ún. Ébredési Mozgalommal, akik azt tanították, hogy az egyház lelanyhult, nem foglalkozik a Biblia lényegével. Ez a mozgalom aztán Magyarországon is beindult! Nagyanyám sok ilyen egyházi jellegű könyvet, éneket fordított. Köztudott, hogy a Lórántffy Zsuzsanna Egyesület komolyan foglalkozott a Bibliához kapcsolódó tanításokkal – itt csak asszonyok voltak –, s ebből aztán kinőtt az ún. Betánia Egyesület. Apám levelet írt Varga Gyulánénak – anyai nagyanyámnak –, hogy hallotta, van még „eladó lánya”, és istentől kapta azt a gondolatot, hogy megkérdezze, Ilonka nevű lánya nem jönne-e hozzá feleségül. Nagyanyám válaszul ezt írta: „Ilonka lányom egyetlenemet végzett, tanárnő és sok kérést elutasított. Nem valószínű, hogy elmegy falura, mert az Andrassy úti Leánygimnáziumban tanárnő, azelőtt a Veress Pálné Gimnáziumban tanított.” De aztán édesapám mégis csak elvette Varga Ilonkát, aki otthagytá gimnáziumi állását.

Édesanyám 1900-ban érettségizett. Ők voltak az első lányosztály, akik érettségiztek, mert ott azelőtt – a Veress Pálné utcában – csak felső lányiskola volt. Több egyetemi tanár tanította őket. Akkor az volt a szemlélet: a lányok buták; azoknak nem érdemes érettségizni a felső lányiskolában! Ám akik ebbe az osztályba jártak, mind kitűnően

érettségiztek. Édesanyám is végig kitűnő tanuló volt, magyar-latin szakos tanár lett belőle. Ők kezdték – lányként – először ezt a pályát Magyarországon! Amikor aztán „falusi papné” lett, már – főállásban – nem tanított.

Felsőszeli szép csallóközi falu, ahol a lakosság nagy része evangélikus volt, és jó módú gazdák lakták. Édesanyám tanította a lányokat, asszonyokat ott Bibliára, erre-arra. Én ott születtem és az idősebbik öcsém, Tamás is. Édesapámnak csak az volt a szíve-vágya, hogy tanítson. Eperjesen teológiai tanári állást kapott, így felkerültünk Eperjesre.

Én 1915. augusztus 7-én születtem, amikor már nagyban dúlt az I. világháború. Még Eperjesre el tudtunk költözni, és kis kerülővel meglátogattuk Budapesten nagyszüleinket. Ott született a húgom. Eperjes – számunkra – nem sokáig tartott, mert jött a kommunizmus és az evangélikus teológiát megszüntették. A teológia-tanárokat három napra be is csukták – így édesapámat is –, majd ezután az egész teológiát felmenekítették Budapestre. Édesapám nem ment velük, mert Pozsonyban megüresedett egy állás, ahol teológiát tanított; igaz, mi Modorban kaptunk lakást. Aztán jött Trianon! Édesapámnak tótul kellett tanítani és fel kellett esküdnie a Csehszlovák Államra! Ezt nem akarta és akkor átjöttünk Magyarországra.

Üllő mellett volt nagyanyám birtoka – kis kúriácska – oda költöztünk és itt éldegeltünk. Édesapám Budapesten az evangélikus egyházban német segédlelkészi állást kapott. Nagyanyám – mint már említettem – komoly vallásos mozgalom tagja volt, és megalapította a Betánia Egyesületet, ugyanis a Lórántffy Zsuzsanna Egyesület női mozgalom volt; ez pedig sokkal szélesebb társadalmi rétegeket fogott át. A Betánia Egyesület a Gyulai Pál utcában vett házat és vasárnaponként ott tartotta összejöveteleit. Édesapám ebben a mozgalomban is tevékenykedett, és mivel közel húsz idegen nyelven beszélt, sokat utazott vidékre, külföldre. Voltak külföldi kapcsolataik például Franciaországgal, Angliával, az USA-val, Hollandiával, Svédországgal – így bejárta szinte egész Európát.

Négy évig kint élünk nagyapám kúriáján, Löbpusztán (Üllőhöz közel). Közben én hatéves lettem. Ott nem volt iskola, így édesanyám tanított engem az első három elemiben. A pusztai gyerekeknek is kis iskolát csinált, mert ott addig nem volt iskola, és én minden évben Pesten, a skótoknál vizsgáztam. Aztán a Betánia Egyesület Gyulai Pál utcai házában kaptunk lakást, ahol négy évig éltünk. Én még egy évig Muraközi Ilonka néni magániskolájába jártam, amely ott volt a közelünkben; oda járt húgom és Tamás öcsém is. Mielőtt beköltöztünk Pestre, májusban megszületett a kisebbik öcsém, János. Tehát négyen vagyunk testvérek. Igaz, volt egy Juliska nevű kistestvérünk is, de ő meghalt, mert valami komplikáció következett be születésekor, és akkor falun nem volt orvos. Amikorra kocsival odaért az orvos, már késő volt.

Hol folytattad tanulmányaidat?

• A Baár-Madas-féle Református Leányiskolában. Köztudott, hogy ekkor már működött a Lónyai utcai Református Fiúiskola és ennek mintájára hozta létre két ember – Baár és Madas – lányok részére az iskolát. Itt tanultam három évig, aztán Sopronba költöztünk.

Trianon után a felvidéki magyar teológiai főiskolák megszűntek, és mivel Sopronban volt a pécsi Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem Evangélikus Hittudományi Kara, édesapám ott kapott tanári állást. Ekkor még gimnazista voltam, de nagyon sirattam a pesti egyházi gimnáziumot.

Sopronban kertes villában laktunk, majd szüleim később nagyobb házat építettek. Közben meghalt nagyapám, aki kiváló ember volt. Róla tudni kell, hogy jogot kezdett tanulni, de a szülei szegények voltak és másodévesként beállt a Statisztikai Hivatalba dolgozni és végigjárta az összes „ranglétrát”. 1900-1914 között ő volt a Statisztikai Hivatal igazgatója. Jogi könyveket és nagyon szép verseket írt.

Hogyan hívták anyai nagypádat?

•Vargha Gyulának. A szakemberek még most is gyakran emlegetik. A görzsönyi Vargha családból, Komárom megyei faluból származik; kurta nemesek voltak. Családja aztán Kávára, majd Löbpusztára költözött (Üllőtől 7 km-re). Ott volt háromszáz holdas birtokuk, amin nagyon rossz, homokos volt a talaj, akácerdő, nagy gyümölcsöskert volt, ahol mi gyerekek nagyon jól éreztük magunkat. Amikor nagypámnak egy kis szabad ideje adódott, gyümölcsfákat ültetett és gondozta őket, de közben bejárt Budapestre dolgozni. Nagypám a Tisza-kormányban kereskedelmi államtitkár is volt, majd a Magyar Tudományos Akadémia másodelnöke lett – akkor Berzeviczy Albert volt az elnök. Nagypám a Kisfaludy Társaság másodelnöke volt. Nagypám 76 éves korában tüdőgyulladásban meghalt. Még a nagyszüleim eljöttek hozzánk Sopronba, meglátogatni bennünket. Nagymamuska gondozta a gyerekeit, 23 unokáját és a Betánia Egyesületben, majd annak egyik későbbi ágában – a FÉBÉ-ben – tevékenykedett; diakoniszszáknak (református, illetve evangélikus apácáknak) tartott bibliaórákat. Amikor jött a háború, elment Kunszentmiklósrá, aztán eljött hozzánk Sopronba, ahol hetente egyszer tartott bibliaórát. Nagymamuska nagyon érdekesen beszélt és mindig tömve volt a szobánk hallgatósággal. Velünk élt, és 84 éves korában halt meg.

Nagyon szerettem Löbpusztán – nagyszüleim birtokán – lenni, ahol gazdaság volt, mindenféle állattal. Annyira irodalomcsalád volt a miénk, hogy például a nagyszüleim a tyúkoknak shakespeare-i neveket adtak. Emlékszem arra, hogy például az egyik fekete tyúkot Lady Machbet-nek hívták! Mulatságos volt ott az élet! Amikor beköltöztünk Pestre, sokszor visszajártunk a család birtokára. Édesanyámék öten voltak testvérek, és köztük senki sem akart oda költözni. Próbálták a birtokot bérbe adni, de semmi hasznot nem hozott, aztán 1930-ban el is adták. Akkor a föld ára nagyon kevés volt, az építkezés pedig nagyon drága.

Az a ház, ahol Sopronban laktunk, kicsinek bizonyult és a szüleim kölcsön felvételével nagyobb házat építettek a Lőverek aljában, a Károly-magaslaton. A soproni iskolában jól tanították az idegen nyelveket. A latinon kívül franciát, németet tanultam. Itt érettségiztem 1933-ban. Mezőgazdász szerettem volna lenni, és talán ezért is szerettem a nagyszüleimnél lenni. Arról ábrándoztam, hogy a szüleim vesznek majd nekem két hold földet.

És mi lett ebből az ábrándból?

•Amikor másodéves egyetemi hallgató voltam a budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Mezőgazdasági Karán, egy Pro Christo – Krisztusért – Diákszövetség előadásán (téli konferencián) megismerkedtem későbbi férjemmel, aki akkor már református lelkész volt Zuglóban. Három nap múlva megkérte a kezemet! Azt mondta: úgy látja, ez az Isten akarata! Ő már nem túl fiatal és hozzáillő társat keres. Olyan határozottan mondta – hogy ez Isten akarata, és kért, mondjak igent –, így igent mondtam! Majdnem húsz évvel volt idősebb nálam.

Hány éves voltál, amikor férjhez mentél hozzá?

•Majdnem húsz. Otthagytam az egyetemet, mert ő hallani sem akart választott szakmámról, így nem folytattam az egyetemet. Így lettem zuglói református lelkész! Én komolyan vettem a családi „vállalkozást”! Férjem Zuglóban szolgált 1931 óta – tehát már négy éve ott dolgozott – a Róma utcai Református Templomban. Ezt a templomot a múlt század végén építették, bővítették, és férjem idején egyre nagyobb lett a gyülekezet.

Férjed milyen családból származott?

•Férjem református papfiú volt, édesapja Törökszentmiklóson volt lelkész. Férjem is nagyon szerette a hivatását, így sok hívője – főleg sok fiatal – is volt. Ekkor erős volt a cserkészmozgalom is. Az emberek szívesen jártak a templomba. Eleinte én is eljártam a női bibliaórákra, de aztán el voltam foglalva a gyermekeimmel Hat gyermekünk lett!

Igaz, könnyű dolgom volt, mert volt segítségem. Három alkalmazottunk is volt sokszor. Én nem tudtam főzni, de volt aki főzön. Szép parókia volt a miénk! Négy szobánk, személyzeti szoba, konyha, fürdőszoba is volt. Én csak a gyerekekkel foglalkoztam.

Szobrász fiam – Kuti László – 1936-ban született, utána született Gábor 1938-ban (ő 1956-ban érettségizett a zuglói I. István Gimnáziumban, de nem vették fel az egyetemre, pedig építészmérnök szeretett volna lenni. Így beállt a Sörgyárba hordómosónak, aztán 1956-ban kiment Nyugatra). 1940-ben született Péter, pedig már abban reménykedtünk, talán kislányunk lesz. 1944-ben született Ilus lányunk. Aztán 1948-ban megszületett Bálint, majd 1951-ben a kisebbik lányunk Ágnes. Van tehát négy fiam és két lányom.

Férjedet mikor nyugdíjazták?

• 1962-ben nyugdíjba küldték. Ekkor kilencen voltunk, s a parókiáról ki kellett költöznünk. 1962 november végére Zuglóban találtunk magunknak megfelelő lakást, s akkor még a négy gyerek velünk volt. Igaz, ez a lakás 74 m²-es volt. Sok holmink volt, mert a családunk minden tagjának volt valami hobbija. A férjemnek szép egyházi könyvtára volt, én meg gyűjtöttem a családi levelezést. Még a nagyanyám, szüleim leveleit is őrzöm!

A férjemnek aránylag szép fizetése volt, de ekkora családhhoz több pénzre lett volna szükség. Amikor a legkisebb gyermekünk – Ágnes – 10 éves lett, elhelyezkedtem az Agrárgazdasági Kutató Intézet könyvtárában. Az idegennyelv-tudásomat hasznosítottam, mert a kutatók mindig megkértek, hogy fordítsak. Amikor férjem meghalt 78 éves korában, angolul is megtanultam. Tízéves munkaviszony után már kaphattam volna saját jogon nyugdíjat, de még rádolgoztam, mert marasztaltak és a gyerekek is kiröpültek a házból.

Megmentett és restaurált kartonok Radnóti Kovács Árpád szén freskóvázatai.